

om de controleerende functie vervult. Schematisch kan men zich de zaak zoo voorstellen, dat naast de vorenbedoelde pyramide der leiding komt te staan een kolom of een pyramide van de controle, welke van terzijde uit met haar waarnemingen doordringt in de geledingen der eerste pyramide en aldus als controlestaf vrijstaat van de leidende organen onder den Oppersten Leider en met dezen laatste in rechtstreeksche verbinding staat. Aldus ontstaat in het bedrijf de verbijzonderde functie van den Controleur.

Deze functie — de eerste van de twee hiervoren onderscheiden functies — valt nu op doelmatige wijze voor een groot deel aan den accountant toe. Als deskundige op het gebied van de administratieve controle en geschoold bedrijfseconoom is hij voor deze functie de aangewezen man. En wij zien dan ook in ons land — zooals trouwens ook in het buitenland, met name in Engeland en de V.S. — den accountant als chef van den controle-staf die functie meermalen vervullen. Let wel, ik spreek hier nog niet over de onderscheiding tusschen den openbaren accountant en den accountant-beambte; ik spreek nog slechts over de functie, ongeacht de formeele of de juridische verhouding tusschen de Opperste Leiding en den accountant. Maar dit dient reeds thans opgemerkt te worden: deze functie is er eene, welke in wezen hiërarchisch ondergeschikt is aan die van de centrale Opperste Leiding en ze bestaat slechts, om deze in haar functie te steunen.

* * *

We komen nu tot de functie van *controleerend orgaan van het maatschappelijk verkeer*. Het is vooral deze functie, welke onze aandacht vraagt; het is met betrekking tot haar, dat de eigenlijke problemen rijzen. Wij laten echter die problemen voorloopig rusten en beginnen met een analyse van de functie.

De maatschappij heeft sedert lang gebroken met de oude verhoudingen t.a.v. de financiering der productie. Voorheen was het de eigenaar van het bedrijf, die niet alleen het productie-proces leidde, maar ook zijn bedrijf financierde uit eigen vermogen, uit eigen besparingen, opgebouwd uit het in het bedrijf verworven inkomen. De klassieke figuur van den persoonlijken ondernemer, die van niemand afhankelijk en aan niemand verantwoording verschuldigd was, heeft voor het grootste deel der voortbrenging afgedaan. Bankkrediet, leverancierskrediet, rechtstreeksch krediet van spaarders in den vorm van deposito's en obligatieleeningen en eindelijk de deelnemingen der spaarders in de naamloze vennootschap hebben de financiering van een groot deel der voortbrenging radicaal gewijzigd. Zonder die verandering zou de productie zich zeker niet zoo krachtig hebben kunnen ontwikkelen als zij in de laatste honderd jaren heeft gedaan. Maar met die verandering is nu ook de verhouding van het bedrijf tot de maatschappij geheel gewijzigd. De financieele opbouw der voortbrenging is afhankelijk geworden van de maatschappelijke deelneming aan de financiering; en het maatschappelijk verkeer eischt daarvoor in ruil van de produceenten verantwoording over het beheer der hun toevertrouwde spaarpenningen en verantwoording over hun bestuur. Die verantwoording wordt formeel gegeven in de jaarrekening der naamloze vennootschap, in de bankstaten, in het prospectus der emissie en in andere publicaties; daarnevens in de inlichtingen, verstrekt aan kredietgevers, banken enz.

Het is duidelijk, dat het maatschappelijk verkeer op den duur niet bevredigd kan worden met verantwoording en gegevens, verschaft door hem, die het geld vraagt, het vermogen beheert. Het is rationeel, dat het verkeer om inlichtingen vraagt van anderen dan de belanghebbenden; m.a.w. dat het verlangt *controle* op hetgeen deze belanghebbenden het maatschappelijk verkeer ter informatie aanbieden. Aanvankelijk stelt het zich tevreden met het instituut van het commissariaat. De commis-

saris treedt op als vertrouwensman van aandeelhouders en van enkele andere groepen van spaarders — b.v. als commissaris van verzekerden bij de levensverzekeringsbedrijven — en het maatschappelijk verkeer buiten die groepen van belanghebbenden profiteert mede van de controle van dezen functionaris. Totdat men ervaart, dat die controle niet voldoende waarborgen schept. De commissaris, die als amateur-controleur geen tijd heeft, om den omvangrijken arbeid der controle te verrichten en ook mist de deskundigheid, om in het samengestelde apparaat van het moderne bedrijf doeltreffend controle uit te oefenen, vraagt zelf om hulp en steun van den vakman-controleur.

De accountant doet thans zijn intrede in de maatschappij als *vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer*, met name als vertrouwensman in en voor de financiering der voortbrenging. Daarbij is hij ook vertrouwensman voor tal van bijzondere belangen, de belangen van zijn opdrachtgevers. Maar de groote beteekenis van zijn ambt wordt ontleend aan zijn functie van vertrouwensman van de onpersoonlijke maatschappij, van de spaarders en van de andere belanghebbenden, *die niet zijn opdrachtgevers zijn*. Die functie van vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer is verreweg de belangrijkste functie van den accountant. Zij geeft den hoofdinhoud aan zijn ambt, bepaalt ook in hoofdzaak zijn economische rol in de maatschappij.

De aard van deze functie is niet nieuw. Ik zei reeds, dat de commissaris vóór hem een soortgelijke functie vervulde; en nog altijd is de commissaris naast den accountant vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer met betrekking tot dezelfde belangen. Dit beteekent, dat wij later hun beider functies en dus ook hun beider taak tegenover elkaar zullen moeten bepalen en afbakenen. Maar uit het voorgaande is reeds een zeer belangrijk verschil gebleken. Op het gebied van de taak van den accountant is de commissaris slechts een amateur; het zijn het element van deskundigheid en het element van beroepsmatigheid, die aan de accountantsfunctie een heel andere beteekenis geven dan aan de functie van den commissaris.

Ook de functie van den beroepsmatigen vertrouwensman van het verkeer is intusschen niet nieuw. Ik noem het chemisch laboratorium met zijn controle op en zijn certificaten betreffende de samenstelling van voedingsmiddelen, den veearts met zijn controle op de hoedanigheid en de verzorging van het vee ten behoeve van de verbruikers, en vooral den actuaire, die voor het levensverzekeringsbedrijf reeds vóór den accountant de belangrijke functie van vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer vervulde.

Doeh geen van die functies heeft een beteekenis erlangd, welke ook maar in de verte is te vergelijken met die van den accountant, die reeds sedert lang in Engeland, in lateren tijd in Amerika en in Nederland en in den allerlaatsten tijd ook in Duitschland een van de meest belangrijke factoren is geworden in de financiering der voortbrenging.

Th. L. Jr.

PENSIOENVOORZIENING IN HET PARTICULIER BEDRIJF

Onder bovenstaanden titel is in 1930 verschenen een werk van Dr. H. Thierry, waarin een uitnemende verhandeling is gegeven over het daardoor bedoelde onderwerp. Dat de bespreking van dit werk eerst thans een plaats vindt, is zeker niet het gevolg van gebrek aan waardeering voor de belangrijke studie van den schrijver. Wie een degelijk overzicht wil hebben van wat op het gebied van pensioenvoorziening in het particuliere bedrijf reeds is verricht, moet ongetwijfeld dit werk lezen. De schrijver geeft daarin aan, wat er is, wat er wel en wat er niet

moet worden gedaan, terwijl hij de verschillende argumenten voor en tegen bepaalde regelingen uitvoerig weergeeft.

Schrijver wijst er in den aanvang op, dat voor het vraagstuk van de pensionneering groote belangstelling bestaat en dat hoe langer hoe meer doordringt de overtuiging, dat een dergelijke regeling een onmisbaar bestanddeel moet worden geacht van de arbeidsovereenkomst.

De motieven, humanitaire en economische, worden door hem aan een critisch onderzoek onderworpen.

De nadruk wordt gelegd op een principiëel punt, n.l. dat de pensioenregeling is een verzekeringsvraagstuk, niet een willekeurige, niet door vaststaande normen gebonden, overeenkomst. De schrijver vestigt er dan ook op verschillende plaatsen de aandacht op, dat het bij deze materie geen kwestie is van liefhebberij-werk, doch dat de verzekerings-deskundige zijn hulp moet verleen. Indien dit wordt nagelaten, moet men vrijwel altijd tot teleurstellingen komen.

Een direct gevolg van de verzekerings-technische zijde van het vraagstuk is, dat men niet de illusie moet hebben, dat een doeltreffende pensioenregeling mogelijk is bij een kleine groep van personen. Noodig is, dat pensioenregelingen berusten op en worden toegepast voor groote complexen van personen. Een werkgever, die niet over een zoodanige groote groep van werknemers beschikt, doet beter, niet zelfstandig een regeling te maken, die hij in eigen beheer houdt, doch zich aan te sluiten bij een bestaand organisme, of zich te vereenigen met andere werkgevers, die hetzelfde doel nastreven.

Ter zake van het systeem van de pensioenregeling maakt de schrijver een tweevoudige onderscheiding, n.l. informeele en formeele pensioenregelingen. Bij de eerste kan men eigenlijk niet van een pensioenregeling spreken. Zij draagt meer het karakter van steunregeling voor bepaalde levensomstandigheden, waarbij de uitkomsten afhankelijk zijn van allerlei factoren. Een kenmerk van dergelijke informeele regelingen is dan ook gewoonlijk, dat van vaste rechten der betrokken personen geen sprake is. De schrijver wijst terecht op de nadeelen van zoodanige regelingen, waarbij gewoonlijk voor de betrokken personen groote teleurstellingen ontstaan, zoowel bij de werknemers als bij de werkgevers. Men moet in het oog houden, dat een regeling op den duur voert tot de opvatting, dat bepaalde vaste rechten bestaan, ook al zijn in reglementen beperkingen van de eventuele rechten opgenomen. Bovendien lijden gewoonlijk dergelijke informeele fondsen aan de gevolgen van een ongemotiveerd optimisme ten aanzien van de resultaten.

Ten aanzien van de dekking der verplichtingen, die op een pensioenfonds komen te rusten onderscheidt de schrijver drie stelsels:

- het omslagstelsel;
- het premiestelsel en (zooals de schrijver zegt)
- het stelsel van de Ongevallenwet.

Bij het eerste stelsel laat men jaarlijks zooveel opbrengen, als voor de uitkeeringen noodig is. Indien niet kan worden verwacht, dat zich in het te verzekeren personeel voldoende continuïteit voordoet, zal dit stelsel tot te groote schommelingen aanleiding geven, waardoor het practisch voor particuliere fondsen niet in aanmerking komt.

Het meest gebruikelijke stelsel is dan ook het premie-stelsel, waarbij systematisch jaar voor jaar vaste bedragen worden betaald, die (dit moet nog eens uitdrukkelijk worden gezegd) op verzekerings-technische grondslagen moeten berusten.

Het derde stelsel voorziet van jaar tot jaar in de reserveering van de bedragen, die door de ontstane uitkeeringsverplichtingen noodig worden. Ook dit stelsel moet voor particuliere fondsen niet wenschelijk worden geacht.

Naast de vraag, welk stelsel moet worden toegepast, staat een andere, n.l. hoe de bijdragen over de verschillende hoofden moe-

ten worden verdeeld. Men kan daarbij weder twee stelsels onderscheiden:

- 1e. het individueele stelsel;
- 2e. het collectieve stelsel.

Bij het eerste wordt met de individueele omstandigheden der verzekerden rekening gehouden, zoodat theoretisch elke verzekering haar eigen lasten draagt. Deze regeling komt dus overeen met de wijze, waarop in het verzekeringsbedrijf de premien worden berekend.

Bij het tweede stelsel wordt vastgehouden aan den eisch, dat de betaalde premien in totaal voldoende zijn, om de toekomstige uitkeeringen te dekken. Dit stelsel brengt mede, dat de jongere leden naar verhouding meer betalen, dan de oudere, daar de lasten van deze laatsten grooter zijn dan van de eersten, terwijl zij naar een zelfden maatstaf bijdragen. Dit stelsel ondervindt sterk de gevolgen van verandering van samenstelling van het verzekerde personeel, zoodat het daardoor minder geschikt is voor kleinere groepen.

Een belangrijk punt bij elke pensioen-regeling is, dat gewoonlijk op het oogenblik, waarop een fonds wordt gesticht, reeds een groote groep van personen bestaat, die onmiddellijk bepaalde rechten verkrijgen op grond van hun reeds doorleefd dienstverband. In principe vereischt deze z.g. „back-service” een bijzondere voorziening, hetzij men daarvoor aanwendt reeds gevormde reserves, of dat men op de toekomst bijzondere lasten legt om den achterstand in te halen. Verschillende stelsels zijn daarbij natuurlijk mogelijk.

De schrijver maakt ten aanzien van de pensioenfondsen zelf nog een drievoudige onderscheiding:

- 1. Spaarfondsen.
- 2. Collectieve pensioenregelingen.
- 3. Individueele pensioenregelingen.

De spaarfondsen zijn gewoonlijk geen eigenlijke pensioenfondsen, daar hierbij meestal de stortingen worden ingeschreven als persoonlijke stortingen van elk individu. Het zijn dus meer spaarbanken met min of meer vaste stortingen.

De collectieve pensioenregelingen hebben het kenmerk, dat ook voor de pensioenen, evenals hierboven reeds voor de bijdragen werd gemeld, de lasten collectief worden vastgesteld. Men krijgt dan tegenover elkander de totale waarde der lasten en de totale waarde der baten. Zooals reeds werd gezegd, is een dergelijke regeling alleen mogelijk bij groote complexen, daar alleen hierbij kans is, dat de zoo noodige constante samenstelling blijft bestaan. Indien de samenstelling van het personeel naar leeftijdsopbouw aanmerkelijk verandert, moet herziening van de financieele grondslagen plaats hebben. Een dergelijke regeling vertoont bijv. het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, dat de pensioenbelangen der rijks- en andere ambtenaren behartigt. Verschillende andere organisaties passen voor hun ambtenaren deze rijksregeling toe, doch vergeten daarbij, dat hetgeen aannemelijk is voor een complex, dat honderdduizenden verzekerden telt, niet mag worden toegepast op een complex van enkele honderdtallen of wellicht tientallen.

De individueele regelingen zijn in wezen gebaseerd op dezelfde beginselen, die in het gewone verzekeringsbedrijf gelden. Voor elken verzekerde, waarbij men niettemin in acht moet nemen, dat elk individu deel uitmaakt van het groote geheel, wordt de contante waarde der verplichtingen van de instelling vergeleken met de contante waarde der verplichtingen van den verzekerde. Goede werking van het verzekeringsbeginsel is echter alleen mogelijk, wanneer het aantal personen, waarvoor de regeling is getroffen, behoorlijk groot is. Voor een klein complex moet men afzien van eigen regeling en doet men verstandig, zich door middel van een z.g. collectieve verzekering bij een maatschappij aan te sluiten.

Dit kan dan nog op verschillende manieren.

1. Voor elken verzekerde wordt rechtstreeks bij een maatschappij een verzekering gesloten, waarvoor de premie wordt vastgesteld, zoodat de verzekerde zelf weet, dat hij bij die maatschappij verzekerd is.
2. Het fonds verzekert nominaal de uitkeeringen, doch brengt die door herverzekering bij een maatschappij over. Er is dan tusschen den verzekerde en de maatschappij geen rechtstreeksch verband.

In dit laatste geval kan men dan natuurlijk voor de bepaling der bijdrage van elken verzekerde nog elke willekeurige regeling treffen.

Ten aanzien van de te betalen bijdragen is nog van belang de vraag, of die bijdragen geheel door den werkgever zullen worden betaald, of dat ook de werknemer daarin zal participeeren. Dit brengt onmiddellijk artikel 1637 s van het B. W. naar voren. Volgens dit artikel is het niet geoorloofd voor de besteding van het loon van den werknemer bepaalde voorschriften te maken. Een uitdrukkelijke uitzondering is daarbij gemaakt voor stortingen in een pensioenfonds, mits dit aan bepaalde voorwaarden voldoet.

Een dezer voorwaarden is, dat de verzekerde, ook bij ontslag, recht behoudt op de door hem zelf betaalde bedragen. Een dergelijke bepaling heeft natuurlijk invloed op de financiële resultaten van een fonds. Overigens is het in vele gevallen niet alleen het eigen deel, dat voor den verzekerde van belang is, doch wordt ook op het deel, dat door den werkgever is betaald, een aanspraak aan den werknemer toegekend, waarbij dus wordt gehuldigd het principe, dat de eenmaal gestorte bedragen ophouden eigendom van den werkgever te zijn, waarover hij dus geen invloed meer kan uitoefenen.

De schrijver vestigt zeer terecht de aandacht op het feit, dat de Staat, die door zijn wetgeving aan den werknemer bepaalde onaantastbare rechten toekent, zelf tegenover zijn eigen werknemers die rechten niet, of althans in veel geringer mate, erkent. In de Pensioenwet 1922 is n.l. bepaald, dat de ambtenaar bij ontslag op eigen verzoek eerst aanspraken op de door hem gestorte gelden kan doen gelden, wanneer hij bij zijn ontslag minstens op vijftien dienstjaren kan wijzen.

Overigens moet hierbij worden opgemerkt, dat de aanspraken bij ontijdige verbreking van de banden met een fonds (door dienstverlating) niet per sé behoeven te beteekenen een uitkeering in geld. Het is ook mogelijk, den vertrekkenden werknemer recht te geven op een zoogenaamd uitgesteld pensioen, dat dan natuurlijk geringer is, dan het oorspronkelijk in uitzicht gesteld pensioen.

Er is ten slotte nog een belangrijk vraagstuk, dat bij de pensioenregeling naar voren komt. Dit is n.l. de invloed van stijging van salaris. Wanneer het pensioen rechtstreeks afhangt van het salaris, zal met het toenemen van het salaris ook het pensioen naar boven gaan. Hierbij doet zich het verschil tusschen hand- en hoofdarbeiders gelden. Bij de eersten wordt het maximum salaris gewoonlijk vrij spoedig bereikt, zoodat ook het pensioen vrij spoedig vaststaat. Bij de hoofdarbeiders gaat de ontwikkeling veel langzamer, zoodat ook de pensioen-rechten eerst in een vrij verren toekomst komen vast te staan. Wanneer dan de opklimming vrij onregelmatig gaat, zal ook de aanspraak op pensioen moeilijk van te voren kunnen worden vastgesteld, daar hierbij veel aan een toekomstige ontwikkeling moet worden overgelaten. En waar de pensioenen in hoofdzaak afhankelijk zijn van de salarissen van de laatste jaren en de bijdragen der verzekerden of van hun werkgevers van alle ontvangen salarissen, zal er een groote mate van onzekerheid ontstaan, die een behoorlijke berekening in den weg staat. Verbetering wordt hierbij cenigermate bereikt, wanneer men niet het laatste salaris, doch een gemiddelde als grondslag voor de berekening van

het pensioen vaststelt. Het kan als vaststaande worden beschouwd, dat de invloed van salaris-veranderingen op de pensioenregeling gewoonlijk wordt onderschat.

Er bestaan regelingen, waarbij de stijging van het pensioen met het salaris gepaard gaat met een technische stijging van de bijdrage. (premie)

Technisch is deze regeling juist, doch practisch doen zich daarbij bezwaren voor. Want wanneer de promotie van den verzekerde eerst op vrij hoogen leeftijd geschiedt, is de daarvoor verschuldigde technisch berekende premie hoog en daardoor financieel een bezwaar. De fout, indien men van een fout kan spreken, ligt in het algemeen in den achterstand, die in de pensioenregeling bestaat. Men is op zeker oogenblik begonnen met een regeling, toen reeds velen aanspraken konden doen gelden. De daarvoor geldende „Back-service” kost veel geld en is alleen door buitengewone maatregelen te financieren. Daar de werknemer in den regel niet in staat is, daarbij te participeeren, valt de last van den back-service hoofdzakelijk op den werkgever.

Ik heb uit het belangrijke werk van Dr. *Thierry* slechts enkele grepen gedaan. Ik vertrouw, dat deze aanleiding zullen zijn, dat meerderen, die in deze materie belangstellen, zich op de hoogte zullen stellen van het, de belangstelling zeker verdienende, werk.

A. H. J. DE GOEY

DE WIJZIGINGEN VAN DE GEMEENTEWET

Bij Koninklijk Besluit d.d. 8 April 1931 is bepaald, dat de wet van 31 Januari 1931 tot herziening van de Gemeentewet met ingang van 15 April 1931 in werking treedt. Deze herziening is van groot belang, ook voor de gemeentecomptabiliteit. Voor de accountantsstudie zijn de onderstaande wijzigingen van het meeste belang.

Het oude artikel 206 luidde: De begrooting der inkomsten en uitgaven wordt ingericht naar voorschriften, door Gedeputeerde Staten, onder Onze goedkeuring, te geven. Daartegenover bepaalt het nieuwe artikel 241: De begrooting der inkomsten en uitgaven wordt ingericht naar voorschriften, door Ons. Gedeputeerde Staten gehoord, te geven. Door deze bepaling is het mogelijk geworden de absolute uniformiteit in de begrotingsvoorschriften te handhaven. Eenzelfde wijziging is ingevoerd t.a.v. art. 115, 2e lid. In de oude wet luidde dit: De boekhouding en de rekening worden ingericht volgens voorschriften, door Gedeputeerde Staten, onder Onze goedkeuring te geven. Art. 123, 2e lid der nieuwe wet zegt: De boekhouding en de rekening worden ingericht volgens voorschriften, door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, te geven.

Nog belangrijker wijzigingen zijn gemaakt t.a.v. de bedrijven. Wel is het bekende art. 114bis der oude wet geheel gelijk aan het nieuwe art. 122, doch behalve deze voorschriften zijn eenige geheel nieuwe artikelen aan de bedrijfsbegrooting gewijd en wel:

Art. 252 hetwelk luidt: Ten aanzien van de door den raad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten aangewezen takken van dienst worden behalve de ontvangsten en uitgaven, welke een gevolg zijn van de geldelijke verhouding tusschen deze takken en den algemeenen dienst der gemeente, in de begrooting der plaatselijke inkomsten en uitgaven alleen opgenomen de geraamde voor- of nadeelige saldo's.

De in het eerste lid bedoelde takken van dienst worden beheerd volgens door den raad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, vastgestelde regelen. De artikelen 230, 231, 232, 235, 236 en 237 zijn ten deze van toepassing.

Art. 253, dat bepaalt: Voor de takken van dienst, ten aan-